

Немирівський район

Територія – 1,29 тис. км²

На території району знаходиться 92 населених пункти, найбільші з яких Немирів, Брацлав, Ситківці, Ковалівка, В.Бушинка

Кількість населення – 55,6 тис. осіб,

сільське – 35,4 тис. чол.

міське – 20,2 тис. чол.

Відстань від райцентру до м. Вінниці автошляхами – 48 км.

Річка: Південний Буг

Адміністративний центр району – м. Немирів

Телефонний код – 0-4331

[Мапа району](#)

[Герб району](#)

Побужжя, чи як говорили далекі предки, що з сивої давнини селилися у цих краях, Побожжя, справді Божа земля, бо таких гарних краєвидів, родючих земель, могутніх лісів, чистих джерел, самобутніх традицій годі й шукати.

Цей багатий на історичні події та талановитих людей край знаходиться у центральній частині Вінницької області. Межує Немирівщина з Тульчинським, Тиврівським, Вінницьким, Липовецьким, Іллінецьким, Гайсинським районами Вінницької області.

Немирівський район має гарне природно-кліматичне розташування. Через усю його територію протікає річка Південний Буг, є велика кількість лісів, ставків, озер та маленьких річок.

Прекрасний і багатий Немирівський край, як і його місто Немирів, має незвичайну, складну й неординарну біографію, що корінням сягає у сиву давнину.

Ще з давніх-давен ця місцевість була заселена різними племенами. Родючі землі, ліси та річки, багаті на дичину, рибу, різноманітну рослинність, манили до себе далеких

пращурів. Вони тут жили і залишили своїм нащадкам свідчення, які ще й сьогодні розкривають перед археологами цікаві сторінки їх матеріальної та духовної культури.

В урочищі Городище, що неподалік від Немирова, знаходиться одне з найбільших скіфських городищ УІІ-УІ ст. до н. е., яке є унікальною перлиною краю.

Скіфське городище або Немирівські вали – це 150 гектарів поля, що розкинулося поміж валами 32 метри завширшки, 9 метрів заввишки та 5,5 км завдовжки. Тут і досі у великих кількостях знаходять луки, стріли, кам'яні ядра з отворами і без них, горщики, миски та іншу всячину, які свідчать про те, що за три тисячі років через цю землю котилися кочові держави кіммерійців, скіфів, сарматів, готів, гунів, татаро-монголів та інших племен і народів.

Лише на початку ХХ ст. розпочалися наукові дослідження цієї унікальної пам'ятки, за сприяння Марії Щербатової, останньої немирівської володарки, яку вразили розміри викопаних кісток (вони належали гігантам). Тут знайшли велику кількість побутових речей, кераміки, різноманітної зброї. Княгиня наказала викопані скарби перевезти до своєї садиби і викликала з Кам'янця-Подільського спеціаліста зі старожитностей. Перша наукова експедиція під керівництвом професора А.А.Спіцина побувала у Немирівських валах 1909 р. Тоді це місце й було назване Скіфським городищем.

За висновками археологів поселення було центром політичного та економічного життя могутнього племені. Жили в цих місцях скіфи – алазони. Крім виробів місцевих майстрів, тут знайдено і привізний посуд, що вироблявся у ті давні часи на островах Східного Середземномор'я – Родосу і Самоса.

Поновилося вивчення городища лише у 1948 р., коли до Немирова з самого Ермітажу прибула експедиція археологів на чолі з М.І. Артамоновим. Протягом одного літа члени експедиції знайшли розмаїту кількість експонатів, які пізніше були розміщені у двох залах Ермітажу. Є припущення що саме тут, у цьому краї перебував скіфський цар Аріант, про якого розповідає давньогрецький історик Геродот.

На теренах Радянського Союзу, Немирівське городище виявилось найбільшим і найбагатшим. В цьому ж урочищі виявлені і залишки поселення трипільської культури.

У ІІ ст. н. е. Немирівські землі заселяли племена, носії черняхівської культури. Їхні городища знаходяться поблизу сіл Забужжя, Мар'янівка та Мала Бушинка. В с. Ометинці є аж три поселення тієї доби. У с. Вишківці знайдено 122 римські монети ІІ-ІІІ ст. н. е. та 2 срібні персні з вправленими в них римськими монетами.

На теренах краю селилися племена уличів – умілих землеробів, скотарів, рибалок. Уличі жили тут ще до Київської Русі, їх приєднання сталося пізніше зусиллями княгині Ольги.

За кілометр від станції Немирів, по дорозі до с. Головеньки, знаходиться середнє за розмірами городище уличів, де знайдено залишки кераміки.

Загалом на території Немирівського району нараховується 13 стоянок уличів. Ці поселення відносяться до Х ст. н. е. Біля сіл Гута, Криківці і Яструбиха знайдено залізоплавильні печі. У с. Мельниківці – перші залізні вироби, зокрема сокиру, молоток

тощо. В с. Слобідка – чотири арабські монети X ст. і п'ять срібних сережок. Серед знарядь праці – долото, зубила, ножиці та ін. А біля с. Юрківці відкопано скарб, у якому знаходилися сережки, намисто, лунниці, срібні наконечники для кінської вуздечки й інші цікаві речі.

Цікава колекція срібних прикрас давньоруського періоду з могильника чорних клобуків (XI-XII ст.) знайдена і досліджена експедицією Вінницького педінституту під керівництвом П. І. Хавлюка біля с. Червоне.

У 2004 р. в с. Велика Бушинка місцевим жителем також знайдено скарб, що складався з 484 срібних монет 1611-1667 рр. Найстарішою монетою знахідки був ріксдаальдер Голландської республіки 1611 р., наймолодшою – шостак 1668 р. Яна II Казимира.

Всі ці унікальні речі зберігаються у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї.

Немирів оточує мальовнича місцина, яка з давніх часів приваблювала до себе людей. Мабуть, тому тут досить густо розташовані палеолітичні, неолітичні поселення, трипільські та древньоруські стоянки.

За переказами, на місці давньоруського поселення виникло місто Мирів, яке під час монголо-татарської навали було вщент зруйноване і спалене. Пізніше, наприкінці XIV ст. виникло нове місто – Немирів.

Розгромивши у 1363 р. монголів під Синіми Водами, Великий Литовський князь Ольгерд подарував Поділля своїм племінникам Коріатовичам.

1368 р. Федір Коріатович віддав територію краю своєму осавулі Немирі з вимогою побудувати тут місто-фортецю. Немир, як і князь Коріатович проводили послідовну політику проти окатоличення місцевого населення, яке у більшості своїй, було православними християнами. Місцеві священники разом з панівною верхівкою і міщанами у 1390 р. під час відправи у церкві назвали місто іменем свого отамана, захисника православного християнства – Немира. Це був знак найвищої поваги і відданості йому. З цього часу і бере свій початок назва міста.

Проте, перша письмова згадка про Немирів датується 1506 р. у ярлику Кримського хана Менглі-Гірея, який подарував великому Литовському князю Сигізмунду «Городок Дашов, Немир и другие ...».

Після Люблінської унії (1569 р.) Немирів відійшов до Польщі. Вигідне стратегічне розміщення міста призвело до того, що воно відразу ж стало ареною запеклих битв, його не раз спустошували турецькі загарбники і татарські орди. Великих руйнувань зазнало місто під час міжусобної боротьби польських магнатів.

Землі Немирівщини в різні часи належали відомим польським магнатам Четвертинським, Збаразьким, Вишневецьким, Потоцьким.

Немирів був одним із центрів боротьби українського народу проти шляхетського гніту і насильницького ополячення. Відомі повстання під проводом Криштофа Косинського, Северина Наливайка, Тараса Трясила, Павла Бута (Павлюка). Для боротьби проти католицизму за ініціативою українського церковного, політичного і освітнього діяча

Іова Борецького, 1626 р. створюється немирівське церковне братство, яке відкрило у місті школу для міщан, заможних козаків, нижчого духовенства і дрібної шляхти.

На початку літа 1648 р. Богдан Хмельницький посилає на Брацлавщину загін козаків під проводом Максима Кривоноса. По дорозі він вирішив зупинитися у Немирові, щоб перепочити та поповнити провіантом свій загін. Охорона не впустила його, бо міська шляхта боялася розправи. Тоді Кривоніс відступив до лісу, де частину своїх воїнів переодягнув у польську одягу і відправив до міської брами. Тоді польська мова була загальноживана, то й авантюра зі взяттям міста виявилася дуже простою. Брама відчинилася і загони Максима зайняли містечко.

Однак, невдовзі війську Вишневецького вдалося його знову захопити. Поляки жорстоко розправилися з місцевим населенням. Вишневецький особисто керував розправою. За його наказом повстанцям відрубували руки, виколювали очі, їх розпинали на хрестах, спалювали живцем. 20 червня 1648 р. місто визволили козацько-селянські загони уманського полковника І. Ганжі. З 1650 р. Немирів входив до складу Кальницького, а згодом – Брацлавського полків. Через нього не раз проходили козацькі війська на борню з польською шляхтою.

За Андрусівським перемир'ям (1667 р.) Немирів відійшов до Польщі. Наприкінці ХУІІ – початку ХУІІІ ст. місто стало опорним пунктом польсько-шляхетського панування на Правобережній Україні і мало укріплену фортецю.

Мешканці краю брали активну участь у народних повстаннях під проводом Палія, Самуся та Абазина, у гайдамацькому повстанні 1734 р. Тут діяли і загони Сави Чалого, набіги якого відзначалися відчайдушністю та зухвалістю. Він не знав поразок у боях із польською шляхтою. Однак, пізніше зраджує козакам. Вже з 1737 р. він брав участь в бойових виступах проти козаків, гайдамаків на чолі польських військових загонів. Козацьким судом його було засуджено до страти і забито киями біля ганебного стовпа у Немирові.

Протягом ХУІІІ ст. реставрація польськими панами старих порядків на Правобережжі і посилення феодального гніту викликали все нові і нові намагання народу скинути ненависне ярмо.

У другій половині ХУІІІ ст. місто було порівняно людним, чому значною мірою сприяло розташування його на давньому торговому шляху. 1775 р. тут налічувалося 326 дворів і 5419 чоловік населення. Міські ремісники виробляли жерсть, фарби тощо. 5 червня 1779 р. король Станіслав Август Понятовський подарував Немирову грамоту на проведення ярмарків, які відбувалися 8 разів на рік. Звичайні торги проводилися двічі на тиждень.

1782 р. у Немирові засноване відоме на всій Україні мануфактурне виробництво вибійчаних тканин, власником якого був магнат В. Потоцький. Ні за своїми технічними, ні за художніми якостями тканини не поступалися західно - європейським.

На початку ХІХ ст. (1803 та 1811 рр.) дерев'яний Немирів двічі вщент вигорав. То ж, тодішній його власник, князь Потоцький заходився розбудовувати містечко. Займаючи від 1835 р. посаду помічника попечителя Київського навчального округу, він запросив окружного архітектора, професора Київського університету Франца Івановича Меховича, і за його проектами Немирів прикрасився двоповерховим панським палацом

з колонами, православною церквою і лютеранською кірхою, величезним будинком чоловічої гімназії, англійськими котеджами і швейцарськими шале, а в маєтку графа було створено оранжерею, ма неж, стайні, каретник.

З 1872 р. починається історія Немирівського лікєро-горілочного заводу. Саме в цей час власник Немирівської землі граф Григорій Строганов відкриває у містечку найбільший на Поділлі винокурний завод. З 1885 р. подальшим розвитком заводу займається його донька графиня Марія Щербатова. У 20-х роках, після встановлення радянської влади, завод продовжував працювати, очевидно оцінивши цінність такого підприємства більшовики не стали його чіпати. Сучасна історія заводу починається в 1992 р. коли в підприємство було інвестовано потужні іноземних кошти. 1994 створено торгіву марку Nemiroff, під якою і продається сучасна продукція заводу.

[Немирів. Електростанція та млин, 90-і рр. XIX ст.](#)

Через Немирів протікає річка, що називається жіночим ім'ям Устя. Проїжджаючи через центр міста, біля горілочного заводу, дуже добре видно її широке русло. Біля річки стоїть старий млин, і дизельна електростанція. Як це не дивно, але електростанція діюча. Механізми млина приводились в рух електрикою виробленою електростанцією.

Невблаганний час зберіг у Немирові й будівлю колишньої гімназії та частково будинок кірхи. Палац же проіснував близько сорока років і по тому був розібраний і замінений іншим, тим, що є тепер гордістю Немирова, неперевершеною спорудою містечка.

Будинок гімназії і нині продовжує служити за своїм первісним призначенням. Суворий казенний фасад прикрашають меморіальні дошки на честь видатних людей, які тут викладали та навчалися. А вже впродовж відносно короткого відрізка часу, власне, у другій половині ні XIX ст., в різні роки тут навчалися: український письменник, друг і один з кращих біографів Т.Г.Шевченка – М.К.Чалий, український педагог і просвітитель І.І.Нечипоренко, письменник-народник А.Й.Новодворский (А.Осипович), драматичний актор Неделін (С.Я.Недзельський), поет-революціонер Г.О.Мачтет – автор пісні «Замучен тяжелой неволей», польський письменник Т.Т. Єж та історик Й.Антоні (Ролле) – відомий популяризатор історії Поділля.

Немирівська гімназія на той час була визначним центром освіти на Поділлі, вона виховала тисячі подолян. Польську мову в гімназії викладав поет, приятель Т.Шевченка Ю.Беліна-Кенджицький. Вчителював у Немирівській гімназії і відомий український етнограф і фольклорист М. Номис. Географію у 1855 – 1859 рр. викладав О.В. Маркович, український фольклорист і етнограф, чоловік української письменниці Марії Вілінської, яка писала під псевдонімом Марко Вовчок.

[Марко Вовчок](#)

Немирів, гімназія (XIX ст.), корпус жіночої гімназії.

Немирівську гімназію відвідував попечитель Київського навчального округу, великий хірург М. І. Пирогов, і немирівські гімназисти зобов'язані йому заборонаю покарання різками.

У 1846 – 1847 рр. малювання в гімназії викладав український художник І.М.Сошенко.

Важливим осередком культури тогочасного Немирова був і палац Болеслава Потоцького Тут влаштувалися бали, вечори, на які граф запрошував

не тільки друзів, сусідів-поміщиків але й більш демократичний прошарок – місцеву інтелігенцію, вчителів гімназії, офіцерів полку, чиновників. Наприкінці зими 1847 р. тут давав концерти геніальний угорський композитор і піаніст Ференц Ліст. 1850 р. у Потоцького гостював великий французький романіст Оноре де Бальзак з дружиною Евеліною Ганською.

Діяло у місті чотирикласне повітове училище, а у другій половині XIX ст. відкрили жіночу гімназію, народне училище й школу грамоти для дітей.

Старий Немирів – це, перш за все, ціла плеяда відомих історичних імен, цікавих особистостей.

На Немирівщині у свій час перебували Богдан Хмельницький, Іван Підкова, Северин Наливайко, Іван Богун, Данило Нечай, Максим Кривоніс, Петро Сагайдачний, Петро Дорошенко, цар Петро I, російський полководець О. Суворов, керівник польського повстання кінця XVIII ст. Тадеуш Костюшко.

1648 р. здійснював поїздку по Брацлавщині видатний український громадський і культурний діяч, письменник-полеміст, автор наукових трактатів Іов Борецький. Він на той час мав сан Київського митрополита і освятив Немирівську церкву Воскресіння Христового, що була споруджена на кошти немирівських міщан – Івана Бондаря, Федора Грищенка, Карпа Охріменка.

Немирівщина – батьківщина великого російського поета Миколи Некрасова. Протягом усього життя М.О. Некрасов був щирим, сердечним другом українського народу, любив Тараса Шевченка, Євгена Гребінку, Миколу Гоголя. Немирівчани спорудили поету пам'ятник і відкрили літературно-меморіальну кімнату.

Деякий час у Немирові жила дочка О.С.Пушкіна Таша, тоді дружина начальника штабу полку М.Л.Дубельта.

Початок літературної діяльності Марка Вовчка також тісно пов'язаний з Немировом. Факти, взяті з життя селян Немирівщини, послужили матеріалом для оповідань «Одарка», «Горпина», «Козачка», «Викуп», «Свекруха» та ін., написаних у цей час. Для оповідання «Горпина» письменниця використала факт, що трапився в с. Мухівцях – трагедію кріпачки Гафії Козаченко, котра збожеволіла після смерті єдиної дитини. В с. Вовчок письменниця почула розповідь про молоду вередливу панночку, яка жорстоко ставилася до кріпаків. Пізніше Марко Вовчок змалювала її в повісті «Інститутка».

Великий Тарас Шевченко також проїжджав через містечко Брацлав і навколишні села разом з Археографічною комісією. Тут він записував народні перекази, пісні, легенди, збирав свідчення про кургани й урочища, вів облік старовинних будівель. Крім наукового інтересу, ця поїздка надавала йому можливість побувати у місцях, пов'язаних з іменами славного полковника С. Палія, народного месника У. Кармалюка та інших ватажків гайдамацького руху. Деякі з переказів, пісень стали джерелом для таких його творів як: «Чернець», «Іржавець», «Швачка», «Варнак».

З Немирівського мальовничого краю полинула в світ перлина любовної лірики «Виклик» («Ніч яка, господи, місячна, ясна») Михайла Старицького, якій судилося стати народною піснею.

Ім'я видатної української письменниці Зінаїди Тулуб також пов'язане з цією місцевістю. Дитячі роки майбутньої письменниці пройшли 1893 – 1898 рр. у Брацлаві, де її батько служив у повітовому суді.

З чарівною Немирівщиною пов'язане життя більше 70-ти письменників: І.Котляревський, М. Коцюбинський, Шолом-Алейхем, І. Глинський, М. Рябий, В. Загорський, Я. Комарницький, Р. Ракушко-Романовський, М. Ірчан, А. Солтановський, І. Безуглий, Д. Братковський, М. Броневський, Л. Венгеров, М. Гославський, Г. Григоренко (справжнє прізвище Судовщикова-Косач), М. Луків та літописців: М. Гунашевський, І. Шипович тощо.

Земля Немирівщини подарувала світові видатного композитора, творця невмирущих пісень Миколу Леонтовича. Село Монастирок, що розкинулося на пагорбу за два кілометри від Немирова – його батьківщина. Родом з Немирівщини (с. Червоне) і відомий український співак Павло Зібров.

Гордістю с. Ометинці є герой оборони Севастополя 1854-1855 рр. матрос Кішка. У центрі села вдячні земляки спорудили йому пам'ятник.

Пам'ятають на Немирівщині графа Станіслава-Фелікса Потоцького – одного з найвельможніших панів не тільки на Поділлі, але й на усьому Правобережжі України. Від часів його володарювання й досі лишилися цінними пам'ятками культури розкішний палац у Тульчині, мальовничий парк «Софіївка» в Умані та рештки колись величного костюлу в Немирові. Пам'ятають тут і визначного мецената й просвітителя графа Болеслава Станіславовича Потоцького.

У Немирові служив декабрист М.О. Крюков, український письменник О.П.Стороженко, який залишив у своїх творах згадки про минуле містечка, про історичні події часів Хмельниччини, що тут вирували

Значний внесок у розвиток культури Немирова зробила Марія Григорівна Шербатова, остання немирівська поміщиця.

Відомо, що вона відправила на навчання до Академії мистецтв Петербурга сільського хлопчину з Великої Бушинки на прізвище Дець – (Тимофій чи Тихон), який мав неабиякий хист до малярства. За переказами, він розписував церкви, приїжджаючи влітку до родичів. Т. Дець був талановитим спеціалістом, бо обіймав посаду головного реставратора Ермітажу. Він помер від голоду під час блокади, розділивши трагічну долю тисяч ленінградців.

М. Щербатовою збудовано палац за проектом чеського архітектора Іржі Стібала. Створено парк, який протягом своєї історії змінювався декілька разів. У різні роки тут працювали садівники з Відня, Брюсселя, Праги.

У полі зору Марії Григорівни завжди було життя місцевої гімназії. Її цікавили питання здоров'я гімназистів, санітарно-гігієнічні умови проживання та навчання. Вона утримувала своїм коштом учнів, що було традиційним для власників Немирова.

М. Щербатовою була заснована школа ткацтва для дівчаток – сиріт, у якій викладали знамениті майстрині Поліна Рожнова, Софія Александрова, Людмила Яворська, Єлизавета Теренова. Невдовзі вироби немирівських ткаць експонувалися вже на виставці кустарних виробів у Берліні. На другій Всеросійській кустарній виставці у Петербурзі немирівська школа представляла унікальні килими, серед яких перський, розмірами 2х3 аршина на білому тлі, килимки для екіпажів, подушки, рушники, порт'єри, скатерки і ляльки у національному вбранні, мережива, вишивки.

Є згадки про виготовлення у місті карет та екіпажів. Ще у часи Вінцентія Потоцького існувало виробництво шкіряних виробів та тютюнова фабрика.

На початку ХХ ст. у місті з'явилися заводи по відливанню дзвонів. Власниками-майстрами були Слободянюк і Фельднагель. Дзвони відзначалися відмінною якістю, про що свідчать відгуки споживачів з різних куточків України і Росії та медалі, які отримували ці дзвони на міжнародних конкурсах в Італії, Іспанії, Франції. Кажуть, що дзвони мали надзвичайно приємний звук і були різні за розмірами (від дрібних до 84 пудів).

Та початок ХХ ст. увійшов в історію краю, як період кривавих війн, революцій, жорстокої боротьби за владу, голодоморів і репресій.

18 червня 1920 р. тут остаточно була встановлена радянська влада, а 7 березня 1923 р. – утворений Немирівський район.

Напередодні Великої Вітчизняної війни діяли цукровий та спиртовий заводи, 223 колгоспи, МТС.

За часи фашистської окупації кати розстріляли 7785 громадян Немирівщини. Вже у вересні 1941 р. було створено підпільну організацію, яку очолив директор місцевої школи О.Д. Євдокименко.

Нині на центральній площі старовинного парку, перед головним корпусом Будинку відпочинку встановлено пам'ятник, на якому викарбовано імена всіх загиблих героїв.

У післявоєнні роки на Немирівщині збудовано Брацлавський дослідний завод (відомий далеко за межами України), а в Немирові – велику швейну фабрику «Веселка» і нові заводи: залізобетонний, комбікормовий, асфальтний, продтоварів, цегельний та ін. Відкрито також міжрайонну станцію електромереж, декілька будівельних організацій, потужне автотранспортне підприємство, агрохімпідприємство, введено в дію нову автобусну станцію, більше 10 магазинів, в т. ч. триповерховий універмаг, цех художніх виробів, підприємство з виготовлення монтажних заготовок, а також підприємства побутових послуг, заасфальтовано більшість вулиць, газифіковано майже всі житлові будинки, завершено будівництво стадіону, відкрито музичну школу.

У 1966-1969 рр. вузька колія від Вінниці до Гайворона була замінена широкою, що з'єднала Немирів з важливими економічними центрами всієї країни. Успішно розвивається соціокультурна та освітня галузі. З'являється сільськогосподарський і будівельний технікуми, середнє профтехучилище, яке нині має статус коледжу. Зведено новий п'ятиповерховий корпус райлікарні, відкрито водогрязелікарню, збудовано кінотеатр, розбудовується санаторій «Авангард». Відкрито три музеї і п'ять музейних кімнат, кілька бібліотек із загальним книжковим фондом понад мільйон томів. Працюють дві середні і музична школи.

Сьогодні Немирів став містом і центром одного з найбільших районів Вінниччини.

Серед історичних перлин району особливо цікавими і самобутніми для туристів є Скіфське городище, Палац княгині Марії Щербатової, парк навколо палацу, що є пам'яткою садово-паркового мистецтва XIX ст., поховання в смт. Брацлав одного із лідерів євреїв-хасидів.

У Немирові, в колишньому маєтку княгині М.Г.Щербатової, з 1921 р. розмістився чудовий Будинок відпочинку. Гарне обслуговування, чуйні та турботливі працівники надали цьому лікувально-оздоровчому закладу широкої популярності. До Немирівської оздоровниці вабить і чудовий дендропарк, площею близько 85 га, каскад ставків, досить потужна матеріально-технічна база. 1991 р. його реформовано в санаторій. З того часу тут почали запроваджуватися сучасні європейські медичні технології, високі стандарти відпочинку, ефективні методи управління якістю надання медичних послуг та уніфіковані програми санаторно-курортного лікування. Нині санаторій «Авангард» відомий далеко за межами України. Тут лікуються і відпочивають не лише українці, а й росіяни, німці. У травні 2005 р. в санаторії відпочивав принц князівства Ліхтенштейн Грегор Ліхтенштейн.

[Немирів, садиба XIX ст. Палац \(1894-1917\), парковий фасад.](#)

[Немирів, садиба XIX ст. Палац \(1894-1917\).](#)

[Немирів, садиба XIX ст. Парк](#)

Санаторій пропонує великий вибір туристичних маршрутів: до Скіфського городища VI-УІІ ст. до н.е., музею-садиби М.І.Пирогова (Вінниця), Вінницького обласного краєзнавчого музею, Уманського парку «Софіївка», ставки Гітлера «Вервольф» під Вінницею та ін.

Подорожуючи Немирівщиною, варто відвідати багате на історичні події і пам'ятки селище Брацлав, колишній центр Брацлавського воєводства у складі Речі Посполитої (1569 р.). Вперше про це поселення згадується 1362 р. у зв'язку з розгромом татарських військ литовцями на чолі з князем Ольгердом. Небожі Ольгерда князі Коріатовичі серед перших подільських замків наказали вибудувати твердиню на Бузі і назвали її Бряславль (Брацлав). Трапилася ця подія на початку 60-х років XIV ст., а через декілька

років інший литовський князь Вітовт відібрав брацлавський замок у Коріатовичів і призначив у місто свого старосту.

У 1432 р. (за іншими свідченнями – у 1434) Брацлав увійшов до складу Польського королівства, але в 40-х роках XV ст. був повернений Литві. Починаючи з кінця XV ст. брацлавська фортеця стала епіцентром багатьох військових дій у Східному Поділлі.

Серед перлин містечка – Брацлавський замок, величний костюл у центрі, який ніби нагадує про славне минуле Брацлава, єврейське кладовище та могила Натана Штернгарца.

Про брацлавських хасидів знають у різних кінцях світу. Двісті років тому тут поселився уродженець містечка Меджибожа (Хмельниччина), правнук засновника хасидизму І. Бешти – Нахман Брацлавський. Знали його як великого проповідника, автора численних притч і казок, а також – зцілювача людей. Похований в Умані (нині Черкащина).

Найвизначнішим учнем Нахмана у Брацлаві став уродженець Немирова Натан Штернгарц, який записував твори свого вчителя і теж зцілював людей. Його могила знаходиться на брацлавській Замковій горі. Останніми роками тут спорудили мавзолей, зробили східці від підніжжя гори.

Подорожуючи Немирівщиною завітайте до надзвичайно живописного селища з милозвучною назвою Райгород. У глибокій долині виграє проти сонця сріблястою змієюю Південний Буг, а на крутих берегах утопає в розкішних садах Райгород. Саме тут закінчується захоплююча подорож на катамаранах по Південному Бугу, що починається у Тиврові. Це один з «класичних» водних маршрутів, який користується популярністю у багатьох поколінь туристів-водників. Саме на ньому сконцентровано найбільше порогів. Маршрут поєднує в собі чудовий відпочинок серед гарної природи середнього Побужжя з елементами екстриму (пороги 2-ї категорії складності).

Постійна зміна вражень, різноманітні ландшафти, краса навколишньої природи, знайомство з пам'ятками історії і архітектури зробить вашу подорож цікавою і насиченою. Під керівництвом досвідчених інструкторів, учасники навчаються управляти катамараном та набувають досвіду у подоланні водної стихії. Тож використайте літній період для вельми емоційної і захоплюючої подорожі порогами Південного Бугу.

Мальовниче село Воробіївка стало відоме завдяки проведенню тут з 12 по 14 липня 2007 р. Міжнародного фестивалю етнічної музики та лендарту «Шешори – 2007 Подільські». На Вінниччину фестиваль перекочував із Карпат. Площа, задіяна під святкове дійство, складає біля 30 га. воробіївських земель. На фестиваль приїждять десятки тисяч відвідувачів, у тому числі іноземні делегації. Віддзвеніли нещодавно і «Шешори -2008 Подільські». Цього року фестиваль став потужнішим, ніж торік. Люди приїжджали сюди не лише з України, а й багатьох куточків світу. Особливою популярністю користувалися вишивки. Шанувальники цього виду народного мистецтва не шкодували віддавати гроші за красу, що представили знані майстри вишивки краю. Задоволені були й танцювальні смаки кожного присутнього. Адже «Шешори» дали можливість вивчити найрізноманітніші танці: від шведських до гуцульських. За час фестивалю можна було скуштувати місцевих страв, навчитися робити давню ляльку-мотанку.

Утім, більшість приїздить сюди слухати справжню музику. Цього року до Воробіївки приїхали гурти з України, Грузії, Польщі, Чехії, Словаччини. Особливо всім сподобався французький гурт «Нуру».

Гостинна Воробіївка запрошує усіх бажаючих відвідати наступний фестиваль і взяти участь в оригінальному автентичному дійстві.

Живописне с. Сокілець знане не лише на Вінниччині, а й далеко за її межами, своїми порогами на річці Південний Буг, які є лікувальними природними «джакузі». Крім цього, Сокілець вважається туристичною «Меккою» завдяки унікальному ландшафтному парку та пам'ятникам архітектури, одним з яких є палац Потоцьких, де нині розмістився дитячий санаторій «Сокілець». Крім прекрасних природних ландшафтів, на відпочивальників чекають футбольні та волейбольні площадки, більярдна, настільний теніс, тренажерний зал, бібліотека, танцювальний майданчик, літній кінотеатр, дитяча площадка з каруселями та місце для різноманітних ігор. Є тут кабінети водолікування, теплолікування, електролікування, лазерної терапії, масажний кабінет, спелеокамера..

Сокілець – цікава туристична перлина і для дорослих. Тут споруджена стараннями Вінницького туристичного клубу «Меркурій» водно-слаломна траса.

З кожною групою відпочиваючих проводяться екскурсії по дендропарку санаторію, під час яких відбувається знайомство з територією та природними краєвидами місцевості, а також подорожі історичними місцями сіл Сокілець і Печери, де можна побачити найцікавішу пам'ятку цих місць – Печерський костюл, у якому знаходиться склеп графів Потоцьких, що володарювали тут з кінця XVIII – до початку XX ст. На його цоколі польською мовою викарбовано: «Планував Владислав Городецький» та будували Костянтин і Яніна з Потоцьких подружжя Потоцькі. 1904». Будівля мавзолею виконана в стилі романської архітектури. Цю перлину в с. Печера Тульчинського району залишив у спадок своїм землякам талановитий архітектор Владислав Городецький, який народився у невеличкому селі Шолудьки на Немирівщині

Проте не лише у своєму краї прославився цей непересічний архітектор. Упродовж п'яти років (1898-1903) він будує у Києві Музей старовини і мистецтв (нинішній Національний художній музей) у стилі класицизму, очолює будівництво однієї з найцікавіших споруд – римо-католицького костюлу Святого Миколая в стилізованих готичних формах з високими стрільчатими шпилями, зводить приміщення караїмської кенаси в мавританському стилі.

Вершиною ж творчого злету В.Городецького стає його власний маєток на Банковій, 10, так званий «Будинок з химерами», зведений ним у 1903 р. до свого сорокаріччя, в якому втілено відгомін мисливських захоплень архітектора, плід його творчої фантазії, що бунтувала проти усталених форм і традицій. Цей оригінальний і чудернацький витвір – пошук архітектором нового, незвичного і оригінального в архітектурі. Будинок став зразком раннього модерну в Києві та найкращою рекламою застосування цементу не тільки як будівельного матеріалу, але й як матеріалу, здатного втілювати будь-які пластичні форми по оздобленню фасадів. Він і досі залишається неперевершеним взірцем унікального витвору модерну не лише в Україні.

Талант майбутнього архітектора плекався у мальовничих Шолудьках, де з дитинства він бачив красу подільської природи і велич маєтків у своєму рідному селі та

навколишніх Жабокричах, Немирові, Печері, Шпикові й інших резиденціях сусідів-поміщиків. У центрі Немирова стоїть пам'ятник Владиславу Городецькому.

[Санаторій. Стає](#)

Перебуваючи у Немирівському краї, ви можете дізнатися чимало цікавого про його видатних особистостей, доторкнутися до багатого історичного минулого, милуватися мальовничими краєвидами багатой Подільської природи, збирати гриби та ягоди, чи сидіти у човні і ловити рибу, а можна просто босоніж пробігтися по теплому поросі польової дороги, а потім пірнути в прохолодну свіжість ставка... Тутешні села зберігають не лише гостинність, але й старовинні традиції та обряди. Можете спостерігати чи, за бажанням, самому взяти участь в ритуальних діях з піснями, танцями, з приготуванням святкового українського столу. Лісом, полем, селом можна проїхатися селянським візком зверху на сідні. А які смачні тут традиційні українські страви!

Райдержадміністрація – вул. Горького, 91,

тел.: 2-04-42

«Райффайзен банк Аваль» – вул. Луначарського, 30,

тел.: 04331 2-19-17, 2-04-11

факс: 04331 2-18-33

Мотель «Мирів» вул. Леніна, 153,

тел.: 2-27-23

Мотель «Камлот» – вул. Горького, 4,

Районний будинок культури – вул. Горького, 93,

тел: 2-38-90, 2-27-56, 2-28-66

Екскурсії

Екскурсія по Немирівській картинній галереї. Тривалість 1 година. Автор Г. О Шенк., Є. В. Бережний. Проходить у приміщенні лікувального корпусу санаторію «Авангард»

У світ живопису запрошує картинна галерея «Авангард». Окрасою галереї є портрет княгині Марії Щербатової, а вишукані пейзажі природи Подільської землі, чудові морські пейзажі та зображення самого парку, дивують відвідувачів точністю ліній та виконавською майстерністю художників.

Всього картинна галерея нараховує 400 полотен, виконаних у різній техніці.

Інтер'єр палацу княгині Марії Щербатової вигідно підкреслюють портрети предків останньої володарки Немирова.

До експозиції картинної галереї увійшли портрети видатних старшин, гетьманів та ватажків доби козаччини. Зокрема Богдана Хмельницького, Юрка Хмельницького, Максима Кривоноса та багатьох інших.

На своїх нащадків із полотен дивляться Микола Некрасов, Марко Вовчок, Микола Леонтович, Владислав Городецький – видатні люди, народжені Немирівської землею.

В 1998 р. картинна галерея санаторію «Авангард» отримала звання «народна самодіяльна картинна галерея».

Екскурсія до Скіфського городища

Екскурсія по парку та палацу княгині М.Щербатової. Протяжність екскурсії близько 1км.

Подільський край, у якому розташована оздоровниця, – це справжня перлина України. Саме тут багата на події історія залишила чимало цікавих Мабуть, саме тому, дивовижна краса і неповторність екскурсійних маршрутів, які розробили працівники відділу культури та туризму ваблять до себе людей з усіх куточків України.

Всього розроблено три цікавих маршрути.

Знайомство розпочинається з екскурсії територією Немирівського дендрологічного парку, закладеного польським графом В. Потоцьким ще у 1787 р.

Вишукані алею парку та каскад ставків ваблять до себе тишею та спокоєм.

Палац княгині Марії Щербатової

Палац княгині Марії Щербатової. Пам'ятка архітектури XIX століття. Збудована за проектом чеського архітектора Іржі Стібралу. Будівництво розпочалося весною 1894 р. завершено в 1917 р. Знаходиться у м. Немирів по вул. Т.Шевченка.

Музей «Літературна Немирівщина»

Музей «Літературна Немирівщина» було урочисто відкрито умальовничому куточку Немирова, напередодні Дня Перемоги, 8 травня 1991 р. Ця перлина духовності Немирівщини таки засвітилася.

У музеї представлена експозиція письменниці Марко Вовчок. Період життя Марії Олександрівни у Немирові (1855-1858) був найбільш плідним. Тут представлені експозиції, присвячені письменникам З.Тулуб, М.Трублаїні, ціла збірка матеріалів видатного українського композитора М.Леонтовича.

Також у музеї виставлені експонати про життя та творчість російського поета М.О. Некрасова, який народився в м. Немирові. Тут зберігається метричне свідоцтво про народження його в Немирові та барельєф поета, фотографії співробітників журналів «Современник» і «Отечественные записки», твори у 15 томах, свідоцтво про присвоєння малій планеті ім. М. Некрасова.

Розміщено експозиції про письменників М.Луківа, Г.Усача, А.Гудиму, В.Кузьменка, І.Волошенюка, О. Шеренгового, А.Колісніченка, А.Янченка, К.Лазаренка. Оформлено виставку творів вінницьких письменників і початкуючих літераторів Немирівщини.

Музейна кімната «Бойової та трудової слави Немирівщини» знаходиться у м. Немирів в будинку культури. Заснована в 2005 р.

Парк відпочинку

Цей чудовий парк – місце відпочинку немирівчан та гостей міста. Тут відбуваються традиційні свята та масові гуляння: свято Івана Купала, День Перемоги, дитячий фестиваль «Світ дитинства».

Паломницький туризм

В смт. Брацлав є старовинне єврейське кладовище. Серед старовинних могил збереглася могила найвизначнішого учня Нахмана у Брацлаві уродженця Немирова Натана Штернгарца.

Наглядач могили Юхим Цирульніков розповів, що могила святого Натана має біоенергетичні властивості, подібні до почаївських чи киево-печерських. Більш ніж з тридцяти країн тут побували люди різного віросповідання. Багато з тих, хто був на інвалідних візках, згодом приходять сюди, а жінки, які не могли мати дітей, приїждять сюди з немовлятами.

Дитячий туризм

У Немирівському районі знаходиться дитячий лікувально-профілактичний комплекс ЗАТ Укрпрофоздоровниця, с. Сокілець та профілактичний навчально-оздоровчий заклад «Дружба», с. Вовчок.

Лікувально-профілактичний комплекс ЗАТ Укрпрофоздоровниця у с. Сокілець знаходиться на березі Південного Бугу за 20 км. від м. Немирів на проміжку дороги Немирів – Могилів-Подільський. Мальовнича місцевість, в якій знаходиться

оздоровниця, наповнена чудовими природними краєвидами, а також тут є кілька пам'яток історії (на протилежному березі знаходиться капличка ХІХ ст. та залишки маєтку графа Потоцького, а також залишки системи мостів через річку Південний Буг).

Профілактичний навчально-оздоровчий заклад «Дружба» знаходиться за 3 км. від с. Вовчок, та 4 км. від траси Вінниця – Тульчин. Табір в лісі за 2 км. від річки Південний Буг. Неподалік від табору можна побачити руїни старого монастиря, а біля с. Коржівка – старий млин.

У санаторії «Авангард» є басейн, тенісний корт та боксерська зала. Адреса: м. Немирів вул. Т. Шевченка, 16, тел.: 2-17-13; 2-17-17.

Немирівська земля багата на талановитих народних майстрів, кращі твори яких зібрані у музеї «Народної кераміки та малярства», а експозиція «Народних музичних інструментів» розповідає історію їх виникнення та розвитку.

У районі працює чимало майстрів народних промислів, що спеціалізуються на виробках з бісеру, макраме, плетіння, вишивки, картини на корі дерев, картини самодіяльних художників, вироби з дерева та лози. Придбати вироби та сувеніри можна під час виставок-продаж, які проводяться до визначних дат та святкових днів.